

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

PROGRAM SZKOŁY PODSTAWOWEJ

GEOGRAFIA

KLASY IV—VIII

WARSZAWA 1990

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

PROGRAM SZKOŁY PODSTAWOWEJ

GEOGRAFIA

KLASY IV—VIII

WARSZAWA 1990

Program zatwierdzony do realizacji w klasach IV—VIII szkoły podstawowej od roku szkolnego 1990/91 zarządzeniem Ministra Edukacji Narodowej Nr 1 z dnia 15 stycznia 1990 r. (Dz. Urz. MEN Nr 1 z 1990 r. poz. 1).

Nr programu DKO 1-4014-23/90.

371.2(073)

3135/b/c

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

Zam. 47/98

Zam.

150/94

nakł.

5500

Nakład 60 000 egz.

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

UWAGI WSTĘPNE

Mamy budować nowy ład w Polsce, ład, który sprzyja postawom twórczym i poczuciu odpowiedzialności. Jednym z warunków by to osiągnąć jest budowanie takiej szkoły, w której i nauczyciel i uczeń mogą pracować w sposób twórczy i odpowiedzialny.

Nie można w tej chwili zmienić sytuacji materialnej szkół, nie można w tak krótkim czasie opracować nowych podręczników. Ale można i trzeba zacząć budować szkołę bardziej racjonalną, bardziej — niż dotychczas — przyjazną i dla nauczyciela i dla ucznia.

Jedną z dróg prowadzących do tego celu jest ograniczenie zakresu obowiązujących treści programowych. Nie chodzi tu o zmniejszenie wysiłku ucznia, ale o to, by wysiłek ten stał się racjonalny i twórczy.

Nauczyciele i pracownicy nadzoru pedagogicznego, a także rodzice i uczniowie zgodnie stwierdzili, że programy w dotychczasowym kształcie były nie do zrealizowania, że ich przeładowanie, nadmiernie encyklopedyczny charakter prowadziły z jednej strony do nadmiernego przeciążenia uczniów, z drugiej zaś do uczenia bardzo powierzchownego. Pośpieszna t.zw. „realizacja programu” zastępowała rzeczywiste, pogłębione uczenie i uczenie się.

Dlatego też Ministerstwo Edukacji Narodowej uznało za niezbędne dokonanie doraźnych zmian w programach nauczania przedmiotów ogólnokształcących.

Nowe, zmienione programy zawierają mniejszy niż dotychczas zakres treści i tylko ten zakres powinien być traktowany jako obowiązkowy.

Wymaga to, oczywiście by nauczyciel umiejętnie dostosował do tych treści korzystanie przez ucznia z niezmienionego podręcznika. Trzeba wskazać uczniowi, które z partii podręcznika zawierają informacje obowiązujące, które należy traktować jako uzupełniające, lub w ogóle pominąć. Ograniczenie programu ma na celu uwolnienie tak nauczyciela jak i ucznia od ciągłego pośpiechu, będącego często źródłem stressów a także nie sprzyjającego kształcącemu charakterowi nauczania. Oczywiście same zmiany programowe nie spowodują realizacji tych celów, najczęściej zależy od nauczyciela — jego trudu i inwencji. Ale może odciążony program choć trochę ułatwi nauczycielowi pracę, stworzy większe możliwości by spokojniej i prawdziwiej rozwijać zainteresowania poznawcze, rozumienie zjawisk i kształtowanie twórczego myślenia.

Podsumowując zwracamy uwagę na następujące sprawy:

1. Materiał nauczania zawiera treści programowe, które należy traktować jako obowiązkowe, ale od nauczyciela zależy stopień uszczegółowienia omawiania poszczególnych tematów. Niektóre z nich można realizować w formie krótkiej informacyjnej wzmianki.

2. Kolejność realizacji działań i haseł, wymiar czasu przeznaczony na poszczególne tematy zależy od decyzji nauczyciela (i jego interpretacji treści programu).

3. Tematy nieobowiązkowe, tzw. treści fakultatywne są tylko propozycją; nauczyciel ma prawo odrzucić je w całości, realizować niektóre z nich w dowolnym zakresie lub wprowadzić inne.

4. Dobór form i metod pracy dydaktycznej zależy od nauczyciela, który dostosowuje je do potrzeb zespołu klasowego, wyposażenia szkoły, warunków organizacyjnych a także własnych predyspozycji pedagogicznych. Głównym kryterium doboru form i metod pracy dydaktycznej powinna być możliwość efektywnej i skutecznej realizacji określonych programem celów kształcenia.

Podstawowym dokumentem organizującym pracę nauczy-

ciela jest program nauczania. Podręcznik natomiast jest środkiem dydaktycznym pomocniczym tak dla nauczyciela, jak i ucznia, a nie wyłącznie i obowiązującym źródłem informacji.

Sprawom realizacji zmian programowych należy poświęcić posiedzenie rad pedagogicznych i ich komisji przedmiotowych.

Pracownicy nadzoru pedagogicznego oraz metodycy powinni wspólnie z nauczycielami szukać dróg takiego wykorzystania zmniejszenia zakresu materiału informacyjnego by zapewnić lepsze warunki dla rozwoju każdego z uczniów.

CELE KSZTAŁCENIA

— poznanie na przykładach regionalnych obrazu zróżnicowania przestrzeni geograficznej (środowiska geograficznego) pozwalającego na orientację we współczesnym świecie;

— poznanie charakteru i dynamiki głównych procesów działających w przestrzeni geograficznej z uwzględnieniem rządzących nimi praw;

— zrozumienie istoty i dynamiki przemian dokonujących się współcześnie w dziedzinie gospodarczej, społecznej i politycznej,

— poznanie głównych form gospodarki człowieka oraz jej przemian w różnych warunkach środowiska, umiejętność dostrzegania i rozumienia konfliktów, jako skutków napięć ekonomicznych i społeczno-politycznych;

— poznanie geografii Polski z uwzględnieniem jej cech przyrodniczych, współczesnego stanu środowiska, głównych problemów gospodarczych, społecznych i politycznych,

— dostarczanie, przyswajanie i ugruntowanie zasobu pojęć geograficznych i odpowiednich terminów niezbędnych do zrozumienia dynamiki przemian zachodzących w środowisku oraz do poprawnego opisu, przeprowadzania porównań i dokonywania klasyfikacji zjawisk;

— kształcenie umiejętności prowadzenia obserwacji, dostrzegania wzajemnych związków i współzależności pomiędzy przy-

rodą i człowiekiem, wyrabianie umiejętności samodzielnego wyciągania i formułowania wniosków;

— wykształcenie umiejętności orientacji, poruszania się i zachowania w terenie (orientacja w kierunkach, czytanie mapy, obliczanie odległości, wysokości itd.).

MATERIAŁ NAUCZANIA

Klasa IV

(2 godziny tygodniowo)

KRAJOBRAZ POLSKI

1. Krajobraz najbliższej okolicy — obowiązkowe zajęcia terenowe.

Widnokrąg. Określenie w terenie kierunków głównych i pośrednich za pomocą gnomonu, Słońca, kompasu.

Widoma wędrówka Słońca. Obserwacja w terenie zmian długości i kierunku padania cienia różnych przedmiotów na powierzchnię Ziemi. Obserwacja czasu i miejsca wschodu i zachodu oraz wysokości Słońca w południe we wrześniu, grudniu, marcu i czerwcu.

Obserwacja pogody, pomiaru i zapis temperatury powietrza, rozróżnianie rodzajów chmur oraz opadów i osadów atmosferycznych, określanie kierunku i prędkości wiatru. Zmiany pogody w kolejnych porach roku. Pogoda a klimat.

Orientacja w terenie, ocena i pomiar odległości oraz wysokości względnej. Plan a mapa, posługiwanie się skalą i podziałką, znaki topograficzne. Orientacja mapy z zastosowaniem busoli i na podstawie obiektów w terenie. Poziomica. Wysokość bezwzględna.

2. Wybrane krajobrazy Polski

A. Krajobrazy gór

Krajobraz gór wysokich — Tatry: wysokości względne i bezwzględne, doliny, potoki, wodospady, jeziora. Zmienność pogody w Tatrach. Piętra roślinności. Ochrona przyrody — Tatrzański Park Narodowy.

Krajobraz gór niskich — Góry Świętokrzyskie: wysokości względne i bezwzględne, surowce skalne. Ochrona przyrody — Świętokrzyski Park Narodowy. Puszcza Jodłowa.

B. Krajobrazy wyżyn

Krajobraz wyżyny wapiennej — okolic Ojcowa. Zjawiska krasowe: jaskinie, wąskie doliny i skałki.

Krajobraz wyżyny znacznie przekształconej przez człowieka — Górnośląski Okręg Przemysłowy. Kopalnie węgla, gęsta sieć komunikacyjna, skupienie miast i ludności. Zmiany spowodowane przez górnictwo i przemysł. Ochrona środowiska. Katowice — główny ośrodek okręgu.

C. Krajobrazy nizin

Krajobraz doliny Wisły w okolicach Warszawy. Dolina Wisły: stan wody, powódzie, regulacja rzeki. Kampinoski Park Narodowy.

Krajobraz Wielkich Jezior Mazurskich — obfitość jezior, połączenia jezior kanałami, wzgórza i równiny, rybactwo, turystyka wodna. Mazurski Park Krajobrazowy, rezerваты przyrody.

D. Krajobrazy nadmorskie

Krajobraz wysp Uznam i Wolin — wzgórza, równiny, cieśniny, urwiska nadbrzeżne. Zalew Szczeciński, Szczecin, Świnoujście — porty, bazy rybackie, ośrodki wypoczynku.

Obszar ujściowy Wisły — krajobraz Żuław Wiślanych, depresje, zagospodarowanie, Gdańsk, Gdynia — wielkie porty, ośrodki przemysłowe, kulturowe, turystyczne. Ochrona wybrzeża i wód Bałtyku.

3. Zróżnicowanie geograficzne Polski

Krajobraz krainy geograficznej, na której leży szkoła, na tle różnorodności krajobrazów Polski.

Wycieczka krajoznawcza w obrębie „własnego regionu”, wyróżnianie składników krajobrazu naturalnego i przekształconego przez człowieka.

UMIEJĘTNOŚCI

- określenie różnych stanów pogody: współzależność zjawisk;
- posługiwanie się przyrządami: termometrem, kompasem lub busolą, taśmą mierniczą, niwelatorem szkolnym;
- określenie kierunków głównych i pośrednich;
- ocena i pomiar odległości i wysokości względnej;
- rozróżnianie podstawowych form terenu;
- orientacja w terenie — posługując się planem oraz mapą;
- wyróżnianie podstawowych składników krajobrazu naturalnego oraz przekształconego przez człowieka;
- czytanie planu i mapy topograficznej (turystycznej);
- czytanie mapy poziomicowej.

KRAJOBRAZ ZIEMI

1. Kształt i rozmiary Ziemi. Orientacja na Ziemi

Ziemia we Wszechświecie. Widome ruchy gwiazd, sfera niebieska, oś świata, bieguny, górowanie Słońca. Kształt i rozmiary Ziemi. Globus. Kierunki na globusie, południki i równoleżniki. Lądy i oceany na kuli ziemskiej. Długość i szerokość geograficzna. Siatka geograficzna a kartograficzna.

2. Ruchy Ziemi i ich następstwa

Ruch obrotowy Ziemi i jego następstwa.

Czas miejscowy, urzędowy, strefowy. Ruch obiegowy Ziemi i jego następstwa. Oświetlenie Ziemi w ciągu roku. Strefy oświetlenia, zwrotniki i koła podbiegunowe.

Mikołaj Kopernik i jego odkrycie.

3. Przegląd wybranych krajobrazów Ziemi

A. Krajobrazy strefowe

Krajobraz lasu równikowego Kotliny Konga. Świat roślinny i zwierzęcy. Przebieg temperatury w ciągu dnia i roku. Opady, duża wilgotność powietrza. Warunki życia w lesie równikowym.

Krajobraz sawanny w Sudanie. Pora deszczowa i sucha. Roślinność i zwierzęta sawanny. Gospodarka człowieka — ochrona fauny i flory.

Krajobrazy pustynne Sahary. Wysokie amplitudy tempera-

tury powietrza — dobowe. Niedobór opadów. Klimat pustynny. Wietrzenie skał. Działalność wiatru na pustyni: piaszczystej, kamienistej, skalnej. Oazy. Warunki życia na pustyni. Transport przez pustynię.

Krajobraz śródziemnomorski. Wybrzeże Morza Śródziemnego. Delta Nilu. Walory klimatyczne. Roślinność śródziemnomorska. Uprawy. Wulkany — Wezuwiusz, Etna. Atrakcyjność turystyczna regionu.

Krajobraz stepowy Azji środkowej. Step w różnych porach roku. Zwierzęta stepów. Gospodarka, hodowla i uprawy.

Krajobraz tajgi syberyjskiej. Bogactwo lasów. Osadnictwo i zajęcia ludności. Komunikacja w tajdze.

Krajobraz tundry syberyjskiej. Zima i lato w tundrze. Trwała marzłość. Roślinność i zwierzęta. Warunki życia i praca ludzi.

Krajobraz lodowej pustyni na Antarktydzie. Dzień i noc polarna. Klimat arktyczny. Lodowce, góry lodowe. Ochrona przyrody Antarktydy — przykład międzynarodowej współpracy.

B. Krajobrazy astrefowe

Wysokogórski krajobraz Himalajów. Temperatura i opady. Piętra roślinności. Wyprawy wysokogórskie — udział Polaków.

Krajobraz rolniczy Niziny Chińskiej. Rodzaje i sposoby upraw. Przekształcenie krajobrazu naturalnego.

Krajobraz wyżyny Kolorado: Kanion Kolorado. Park narodowy — ochrona krajobrazu.

Krajobraz plantacyjny na Wyżynie Brazylijskiej. Położenie geograficzne. Plantacje i eksport kawy.

4. Problemy ochrony różnorodnych krajobrazów Ziemi

Krajobrazy naturalne — konieczność ich ochrony.

Krajobrazy przekształcone przez człowieka — zagrożenie przyrody, ruch ochrony przyrody, konwencje międzynarodowe.

5. Lekcje w terenie

1) Wyznaczenie miejscowego południka za pomocą gnomonu.

2) Wyznaczenie kierunków w terenie.

3) Pomiar wysokości słońca w południe 21 III, 22 VI, 22 XII, 23 IX.

4) Obserwacja krajobrazu najbliższej okolicy — pozytywne i negatywne skutki działalności człowieka w środowisku. Aktywny udział na rzecz ochrony przyrody.

UMIĘTNOŚCI

- określenie kierunków w terenie, na globusie i na mapie,
- wyznaczanie południka w terenie,
- odczytywanie z mapy położenia geograficznego za pomocą współrzędnych geograficznych,
- określanie i porównywanie cech krajobrazów,
- rozumienie wpływu ruchów Ziemi na życie i działalność człowieka.

Klasa VI

(2 godz. tygodniowo)

GEOGRAFIA REGIONALNA ŚWIATA

1. Planeta Ziemia

Sfery powłoki ziemskiej i ich współzależności. Współczesne procesy geologiczne. Skąły i skamieniałości dokumentami dziejów Ziemi. Ogólne rysy ukształtowania łądów i dna oceanów. Podział i rozmieszczenie, wielkość i umowne granice łądów i oceanów. Umowny podział oceanów: morza przybrzeż-

ne, morza śródziemne, cieśniny. Układ prądów morskich. Klimat i jego składniki. Czynniki klimatotwórcze. Krążenie powietrza na Ziemi. Pasaty. Monsuny. Strefy klimatyczne.

2. Ameryka

A. Zagadnienia ogólne

Południkowy układ wielkich form rzeźby i wynikające stąd konsekwencje klimatyczne i hydrograficzne. Wpływ prądów morskich na klimat. Wybuchy wulkanów i trzęsienia ziemi, jako dowód aktualnych ruchów skorupy ziemskiej.

B. Wybrane kraje — geograficzna charakterystyka:

- a) środowisko geograficzne;
- b) współczesne problemy;
 - przyrodnicze,
 - gospodarcze,
 - społeczne,
 - ekologiczne.

Kanada.

Stany Zjednoczone Ameryki.

Kraje Ameryki Środkowej.

Brazylia.

Argentyna.

(Charakterystyka poszczególnych państw zależy od nauczyciela oraz indywidualnych zainteresowań uczniów, posiadanych materiałów i środków dydaktycznych lub informacji bezpośrednich — pobyt w danym kraju lub krajach).

3. Afryka

A. Zagadnienia ogólne

Linia brzegowa. Symetryczny układ stref klimatycznych i roślinnych w stosunku do równika. Cyrkulacja powietrza

w strefie międzyzwrotnikowej, pasaty. Kotliny i rowy tektoniczne. Sieć rzeczna. Jeziora. Obszary bezodpływowe. Życie i praca ludzi. Skupiska ludności. Miasta.

B. Wybrane kraje — geograficzna charakterystyka:

a) środowisko geograficzne,

b) współczesne problemy:

— przyrodnicze,

— gospodarcze,

— społeczne,

— ekologiczne.

Egipt.

Nigeria.

Republika Południowej Afryki.

(Charakterystyka poszczególnych państw zależy od nauczyciela oraz indywidualnych zainteresowań uczniów, posiadanych materiałów i środków dydaktycznych lub informacji bezpośrednich — pobyt w danym kraju).

4. Australia i Oceania

Położenie Australii i jego konsekwencje klimatyczne. Ukształtowanie powierzchni. Wody powierzchniowe i baseny artezyjskie. Osobliwości flory i fauny. Gospodarka.

Pochodzenie i rozmieszczenie ludności.

Oceania — wyspy kontynentalne, koralowe, wulkaniczne. Zróżnicowanie życia i gospodarki ludności.

(Charakterystyka poszczególnych regionów zależy od nauczyciela oraz indywidualnych zainteresowań uczniów, posiadanych materiałów i środków dydaktycznych lub informacji bezpośrednich — pobyt w danym kraju).

UMIEJĘTNOŚCI

Kształtowanie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy przez uczenie się korzystania z różnych źródeł informacji geograficznej: map tematycznych, przeglądowych, ogólnogeograficznych, turystycznych, danych statystycznych, literatury popularnonaukowej i innych źródeł wiedzy.

Klasa VII

(1 godzina tygodniowo)

Europa i Azja

A. Zagadnienia ogólne

Położenie geograficzne Eurazji i granica umowna.

Ukształtowanie pionowe i poziome Eurazji. Konsekwencje klimatyczne południkowej i równoleżnikowej rozciągłości Eurazji.

Zróznicowanie sieci wodnej Eurazji. Europa jako kolebka kultury i rozwoju cywilizacji. Azja jako kolebka ras, kultur i religii.

Rozmieszczenie i zróznicowanie ludności. Wielkie miasta.

B. Wybrane kraje azjatyckie — geograficzna charakterystyka:

- a) środowisko geograficzne,
- b) współczesne problemy:
 - przyrodnicze,
 - gospodarcze,
 - społeczne,
 - ekologiczne.

Ocena środowiska geograficznego Azji z punktu widzenia życia i działalności człowieka.

Japonia.

Chiny.

Indie.

C. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

Kraj wielonarodowościowy. Nierównomierne rozmieszczenie ludności. Rolnictwo na tle warunków naturalnych. Surowce mineralne. Główne okręgi przemysłowe. Zagospodarowanie Syberii. Urbanizacja kraju. Zróżnicowanie komunikacji. Ingerencja człowieka w środowisko i jej skutki. Aktualne problemy gospodarcze i społeczne.

D. Wybrane kraje europejskie — geograficzna charakterystyka: j.w.

Ocena środowiska geograficznego Europy z punktu widzenia życia i działalności człowieka.

Kraje Europy Zachodniej (Francja, Niemcy, Wielka Brytania). Kraje Europy Północnej (Szwecja, Finlandia, Norwegia, Dania). Kraje Alpejskie (Austria, Szwajcaria). Kraje Europy Środkowej i Wschodniej (Czechosłowacja, Węgry). Kraje Europy Południowej (Jugosławia, Włochy). Aktualne problemy przyrodnicze, gospodarcze, społeczne i ekologiczne. Porównanie środowiska geograficznego Azji i Europy z punktu widzenia życia i działalności człowieka.

(Charakterystyka poszczególnych państw uzależniona jest od nauczyciela oraz indywidualnych zainteresowań uczniów, posiadanych materiałów i środków dydaktycznych lub informacji bezpośrednich — pobyt w danym kraju).

UMIEJĘTNOŚCI

Kształtowanie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy przez uczenie się korzystania z różnych źródeł informacji geograficznej; map tematycznych, przeglądowych, ogólnogeo-

granicznych, turystycznych, danych statystycznych, literatury popularnonaukowej i innych źródeł wiedzy, dostrzeganie i wyjaśnianie współzależności między naturalnymi składnikami krajobrazu, stosunkami demograficznymi, działaniami życia gospodarczego.

Klasa VIII

(1 godzina tygodniowo)

GEOGRAFIA POLSKI

1. Naród i terytorium Polski

Polska krajem słowiańskim, mniejszości narodowe. Terytorium państwa po II wojnie światowej. Obszar i granice. Położenie polityczne w Europie.

2. Środowisko geograficzne Polski na tle Europy

Pasowy układ rzeźby. Układ sieci hydrograficznej. Wielkie struktury geologiczne, bogactwa mineralne. Klimat Polski; przejściowość klimatu: pory roku — okres wegetacyjny. Zróżnicowanie środowiska geograficznego.

3. Przegląd krain geograficznych

A. Region, w którym żyję i jego problemy.

Obecny stan zagospodarowania i perspektywy dalszego rozwoju. Moje miejsce w regionie i w Polsce.

B. Niż Polski

Pobrzeża Południowobałtyckie

Morze Bałtyckie, charakterystyka fizyczna. Rzeźba, typy wybrzeży. Gospodarka rolna. Żuławy, mady. Miasta i ich funkcje. Funkcje rekreacyjne.

Pojezierze Polskie

Pojezierze Mazurskie. Pojezierze Pomorskie. Pojezierze Wielkopolskie. Młoda rzeźba polodowcowa, rzeki, jeziora. Indywidualność klimatyczna Pojezierza Pomorskiego i Mazurskiego. Lasy i gospodarka leśna. Zróżnicowanie gospodarki rolnej. Miasta. Funkcje rekreacyjne pojezierzy.

Niziny Środkowopolskie (Nizina Śląska, Nizina Wielkopolska, Wzniesienia Łódzkie, Nizina Mazowiecka, Nizina Podlaska, Polesie).

Przewodnie cechy rzeźby. Sieć rzeczna. Struktura użytkowania gruntów na tle warunków naturalnych. Zróżnicowanie poziomu rozwoju rolnictwa. Miasta: Warszawski i Łódzki Zespół Miejski; Wrocław. Ośrodki kultury ludowej.

C. Wyżyny Polskie

Wyżyna Śląsko-Krakowska, Wyżyna Małopolska, Wyżyna Lubelska z Roztoczem.

Budowa geologiczna jako podstawa podziału. Surowce mineralne. Krajobraz krasowy Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Góry Świętokrzyskie jako przykład starych gór fałdowych. Zróżnicowanie warunków i poziomu rozwoju rolnictwa.

Miasta konurbacji górnośląskiej. Okręgi przemysłowe. Zagrożenie środowiska, problemy rekultywacji.

D. Sudety i Przedgórze Sudeckie

Budowa geologiczna i rzeźba jako podstawa podziału. Klimat. Rzeki i ich wykorzystanie. Zróżnicowanie gospodarki rolnej na tle warunków naturalnych. Przemysł i jego związki z miejscową bazą surowcową. Miasta. Sudety jako region turystyczno-uzdrowiskowy, ochrona środowiska.

E. Kotliny Podkarpackie

Kotlina Sandomierska, Kotlina Oświęcimska.

Cechy budowy geologicznej (zapadlisko przedkarpackie). Surowce mineralne. Zagrożenie powodziowe. Przemysł. Miasta.

F. Karpaty

Młode góry fałdowe. Związek rzeźby z budową geologiczną.

Beskidy i Pogórze Beskidzkie. Kotlina Orawsko-Podhalańska i Pieniny, Tatry. Wpływ ukształtowania na klimat i roślinność. Piętra klimatyczne, roślinne i gospodarcze. Problemy gospodarki wodnej. Tatry i Kotlina Podhalańska jako region gospodarczy i turystyczno-rekreacyjny. Ochrona przyrody i kultury.

4. Ludność

Liczba ludności. Procesy demograficzne. Rozmieszczenie ludności. Procesy urbanizacyjne. Sieć miejska, aglomeracje miejskie, strefy podmiejskie. Osadnictwo wiejskie. Osadnictwo a ochrona środowiska.

5. Przemysł i uprzemysłowienie

Funkcje przemysłu. Zasoby surowcowe Polski, ich rozmieszczenie i ocena. Konieczność racjonalnego gospodarowania surowcami. Przemysł wydobywczy. Gospodarka energetyczna. Główne Okręgi Przemysłowe Polski. Współczesne problemy przemysłu Polski.

6. Rolnictwo i wyżywienie

Struktura użytkowania gruntów. Struktura własnościowa. Struktura upraw. Hodowla. Gospodarka żywnościowa. Przemysł spożywczy. Rolnictwo a ochrona środowiska.

7. Lasy i wody jako bogactwa naturalne

Leśnictwo i gospodarka leśna. Zasoby wodne, obszary nadwyżek i niedoborów. Stan zagospodarowania wód. Ochrona lasów i wód.

8. Polska państwem nadmorskim

Gospodarka morska, przemysł stoczniowy, rybołówstwo i przetwórstwo ryb. Główne porty morskie. Problemy ochrony wód Morza Bałtyckiego.

9. Sieć transportu

Zróznicowanie sieci transportu i jej uwarunkowania. Rola transportu w gospodarce. Sieć transportowa Polski na tle Europy i świata.

10. Współpraca gospodarcza Polski z zagranicą

Znaczenie międzynarodowych powiązań gospodarczych i kulturalnych dla rozwoju kraju.

11. Turystyka i wypoczynek

Zasoby turystyczne kraju i ich wykorzystanie. Ochrona środowiska w turystyce.

12. Społeczno-ekonomiczne problemy Polski na tle świata

Zróznicowanie ekonomiczne i społeczne krajów świata. Nadwyżki i niedobory żywności. Współczesne centra gospodarcze świata a powiązania gospodarcze Polski.

Obowiązkowe wycieczki geograficzne

- Własny region: obserwacje terenowe w nawiązaniu do 3A punktu programu klasy VIII z uwzględnieniem elementów krajoznawczych.
- Wycieczka do regionu o odmiennych cechach geograficznych, z uwzględnieniem treści krajoznawczych.

UMIEJĘTNOŚCI

- Czytanie i interpretacja map tematycznych.
- Korzystanie ze źródeł informacji statystycznych i interpretacja danych.
- Korzystanie z innych źródeł informacji (literatura popularnonaukowa, czasopisma itp.).
- Przedstawianie zjawisk geograficznych za pomocą metod graficznych.
- Prowadzenie obserwacji zjawisk przyrodniczych, gospodarczych, społecznych.
- Wartościowanie działalności gospodarczej człowieka w środowisku.
- Wnioskowanie na podstawie danych zebranych w wyniku obserwacji.

UWAGI O REALIZACJI PROGRAMU

Realizowany w szkołach podstawowych od roku szkolnego 1990/91, program nauczania geografii ma zmieniony układ i dobór treści w porównaniu z dotychczas obowiązującym. Zmiany te mają na celu odciążenie ucznia od nadmiaru wiedzy faktograficznej. Uległ zmianie układ treści programowych w przekroju klas VI - VIII, a został zachowany w klasach IV - V. W całości programu dokonano redukcji znacznej ilości haseł szczegółowych, eliminując również niepotrzebne powtórzenia, usunięto zagadnienia nadmiernie trudne, biorąc pod uwagę możliwości poznawcze ucznia danej klasy.

Program geografii ze względu na psychofizyczne cechy ucznia uwzględnia dwa poziomy trudności uczenia się tego przedmiotu.

Na pierwszym poziomie — klasy IV, V — uczeń poznaje podstawowe nazwy i terminy geograficzne w ujęciu krajobrazowym, na przykładach krajobrazu najbliższej okolicy, krajobrazów Polski i Ziemi. Pozwala to na dostrzeganie przez nich prostych związków, jakie zachodzą między zjawiskami przyrodniczymi i działalnością człowieka.

System nazw, pojęć i umiejętności opanowany przez ucznia w klasach IV i V, stanowi podstawę uczenia się geografii na wyższym poziomie w ujęciu regionalnym.

W klasie VI poprzez poznawanie wybranych państw i regionów świata, uczeń otrzymuje „klucze” do samodzielnego poznawania innych krajów, za pomocą map i innych źródeł geograficznej informacji.

Wyboru państw i regionów dokonuje nauczyciel uwzględniając zainteresowania uczniów, materiały i środki dydaktyczne lub wiadomości pochodzące z autopsji.

Uczenie się geografii w szkole podstawowej, zamyka układ treści programowych z zakresu geografii Polski, realizowany w klasie VIII.

W klasie VIII uczeń poznaje geografję Polski z uwzględnieniem fizycznogeograficznej charakterystyki krain Polski, z wyeksponowaniem regionu, w którym uczeń żyje.

Integralną częścią treści programowych są zajęcia terenowe i wycieczki geograficzne. Do tego typu zajęć, oddających specyfikę przedmiotu, dobrano w programie odpowiednie geograficzne treści i umiejętności.

W nauczaniu każdego przedmiotu stosuje się niezbędne dla danej dyscypliny środki dydaktyczne, w geografii taką rolę spełnia mapa. Uczeń z pomocą mapy poznaje świat w całym cyklu kształcenia, nie uczy się natomiast o samej mapie. Dlatego z programu usunięto hasła np.: mapa hipsometryczna, mapa geologiczna, mapa gospodarcza itp.

Wprowadzone zmiany, zwłaszcza w klasie VI i VII wymagać będą od nauczyciela zrozumienia intencji tych zmian i właściwej interpretacji treści programu określającego nie-

zbędne minimum wiadomości i umiejętności z zakresu geografii regionalnej świata.

Zmiany i redukcja w treściach programowych stwarzają nowe możliwości dydaktyczne w procesie kształcenia, odciążają ucznia od wiedzy encyklopedycznej, a nauczycielowi dają więcej czasu na pogłębienie i utrwalenie materiału, ćwiczenia terenowe, wycieczki, kształcenie specyficznych dla geografii umiejętności intelektualnych i praktycznych.

ORIENTACYJNY PRZYDZIAŁ GODZIN

Klasa IV

1. Krajobraz najbliższej okolicy — zajęcia terenowe	10 godz.
2. Wybrane krajobrazy Polski i ich rozmieszczenie	32 godz.
3. Zróznicowanie geograficzne regionu, w którym mieszkam	8 godz.
Godziny do dyspozycji nauczyciela	16 godz.

Klasa V

1. Kształt i rozmiary Ziemi. Orientacja na Ziemi	8 godz.
2. Ruch Ziemi i ich następstwa	15 godz.
3. Przegląd wybranych krajobrazów Ziemi	20 godz.
4. Problemy ochrony różnorodnych krajobrazów Ziemi	3 godz.
5. Lekcje w terenie	8 godz.
Godziny do dyspozycji nauczyciela	10 godz.

Klasa VI

1. Planeta Ziemia	10 godz.
2. Ameryka	20 godz.
3. Afryka	16 godz.
4. Australia i Oceania	4 godz.
Godziny do dyspozycji nauczyciela	16 godz.

Klasa VII

Europa i Azja

1. Zagadnienia ogólne	4 godz.
2. Wybrane kraje azjatyckie	6 godz.
3. ZSRR	4 godz.
4. Wybrane kraje europejskie	10 godz.
Godziny do dyspozycji nauczyciela	10 godz.

Klasa VIII

1. Naród i terytorium Polski	2 godz.
2. Środowisko geograficzne Polski na tle Europy	3 godz.
3. Przegląd krain geograficznych	7 godz.
4. Zagadnienia gospodarcze	7 godz.
5. Obowiązkowe wycieczki geograficzne	2 godz.
Godziny do dyspozycji nauczyciela	10 godz.

PROPOZYCJE TEMATÓW NIEOBOWIĄZKOWYCH

Klasa IV

1. Krajoznawcza podróż wzdłuż Wisły.
2. Miasta Polski, które pragnę zwiedzić.
3. Planujemy trasy wycieczek geograficznych:
 - a) jednodniowych,
 - b) dwudniowych.

Klasa V

1. Wyprawy wysokogórskie w Tatry, Alpy, Himalaje, Andy — udział Polaków.
2. Udział Polaków w wyprawach polarnych.
3. Historia badań i odkryć Arktyki i Antarktydy.
4. Oceany jako baza żywnościowa i surowcowa.

Klasa VI

1. Życie i praca ludzi w różnych strefach klimatycznych.
2. Polacy na różnych kontynentach.
3. Podróże drogą morską dookoła świata — interesujące kraje i miasta wzdłuż trasy.
4. Główne szlaki żeglugi morskiej na świecie.

Klasa VII

1. Surowce energetyczne — występowanie i znaczenie.
2. Tereny klęsk żywiołowych w Azji.
3. Producenci i eksporterzy używek na świecie.
4. Nowoczesne środki transportu surowców energetycznych.

Klasa VIII

1. Metody badań przeszłości geologicznej.
2. Turystyka międzynarodowa — udział Polaków.
3. Międzynarodowe aspekty ochrony wód Morza Bałtyckiego.
4. Nowe odkrycia geologiczne w Polsce i ich wpływ na gospodarkę.

